

Αποτελεσματικότητα προγραμμάτων αγωγής υγείας πρώτων βοηθειών στην κοινότητα: Κριτική ανασκόπηση

Μαριάνθη Αλεξανδροπούλου
Νοσηλεύτρια ΠΕ MSc, PhD malexan@nurs.uoa.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Εισαγωγή: Η ανάγκη για γνώση και παροχή Πρώτων Βοηθειών είναι επιτακτική και μπορεί να βοηθήσει στην προαγωγή της υγείας του ατόμου, της οικογένειας και της κοινότητας.

Σκοπός: Να διερευνηθεί κατά πόσο αποτελεσματικά είναι τα προγράμματα αγωγής υγείας Πρώτων Βοηθειών στην κοινότητα. Συγκεκριμένα (α) κατά πόσο το ευρύτερο κοινό διαθέτει γνώσεις Πρώτων Βοηθειών, (β) κατά πόσο διενεργούνται προγράμματα αγωγής υγείας Πρώτων Βοηθειών και (γ) κατά πόσο αυτά είναι αποτελεσματικά ως προς τους σκοπούς τους.

Μέθοδος: Βιβλιογραφική κριτική ανασκόπηση στη βάση δεδομένων MEDLINE και τον εκδοτικό οίκο Elsevier. Κριτήρια εισαγωγής μελετών αποτέλεσαν η γλώσσα των άρθρων στην ελληνική και αγγλική και η χρονική περίοδος 1990-2011.

Αποτελέσματα: Ανευρέθηκαν δεκαοκτώ άρθρα που αφορούν σε δύο ανασκοπήσεις, οκτώ περιγραφικές μελέτες, τέσσερις οιονεί πειραματικές μελέτες χωρίς ομάδα ελέγχου και τέσσερις οιονεί πειραματικές μελέτες με ομάδα ελέγχου.

Συμπεράσματα: Φαίνεται ότι τα προγράμματα αγωγής υγείας Πρώτων Βοηθειών είναι σε γενικές γραμμές αποτελεσματικά. Ωστόσο, το κοινό διαθέτει χαμηλά επίπεδα γνώσης, χρειάζεται πραγματοποίηση περισσότερων προγραμμάτων με συχνή επανάληψη για διατήρηση της γνώσης αλλά και άρση παραγόντων που δεν επιτρέπουν την πρακτική εφαρμογή της.

Λέξεις κλειδιά: Αγωγή υγείας, αξιολόγηση, αποτελεσματικότητα, κοινότητα, πρώτες βοήθειες

Εισαγωγή

Η προαγωγή της υγείας του ατόμου προϋποθέτει την ικανότητα του για σωστή λήψη αποφάσεων. Ένας τρόπος επίτευξης του τελευταίου είναι η χρήση της Αγωγής Υγείας ως μεθοδολογικού εργαλείου η οποία μπορεί να αυξήσει τη γνώση σε θέματα υγείας και να τροποποιήσει συμπεριφορές. Η ανάγκη για γνώση και παροχή Πρώτων Βοηθειών είναι επιτακτική και μπορεί να βοηθήσει στην προαγωγή της υγείας του ατόμου, της οικογένειας και της κοινότητας. Είναι γεγονός ότι όλοι έχουν πιθανότητα κάποια στιγμή στη ζωή τους να αντιμετωπίσουν καταστάσεις που απαιτούν τη χρήση Πρώτων Βοηθειών, όπως ατυχήματα και απει-

ληκτικά για τη ζωή συμβάματα (πχ καρδιακή προσβολή, αλλεργικό σοκ κλπ) όπου η άμεση ιατρική βοήθεια δεν είναι πάντα εφικτή και ο χρόνος που μεσολαβεί από την εκδήλωση του συμβάματος μέχρι την ιατρική αντιμετώπιση είναι πολύτιμος. Στοιχειώδεις γνώσεις αντιμετώπισης μπορεί να αποτρέψουν μια δυσάρεστη έκβαση. Φυσικά το ότι κάποιος εκπαιδεύτηκε σε Πρώτες Βοήθειες δεν εγγυάται την ικανότητά του και την άμεση ανταπόκρισή του σε έκτακτη ανάγκη ιδιαίτερα όταν έχει μεσολαβήσει μεγάλο χρονικό διάστημα από την εκπαίδευσή του και γι' αυτό τον λόγο συστήνεται η συνεχιζόμενη εκπαίδευση.

Το ερευνητικό ερώτημα που προσπαθεί να απα-

ντήσει η παρούσα ανασκόπηση είναι κατά πόσο αποτελεσματικά είναι τα προγράμματα αγωγής υγείας πρώτων βοηθειών στην κοινότητα. Έτσι, διερευνήθηκαν (α) κατά πόσο το ευρύτερο κοινό διαθέτει γνώσεις Πρώτων Βοηθειών, (β) κατά πόσο διενεργούνται προγράμματα αγωγής υγείας Πρώτων Βοηθειών και (γ) κατά πόσο αυτά είναι αποτελεσματικά ως προς τους σκοπούς τους. Η απάντηση αυτών των ερωτημάτων κρίνεται πάρα πολύ σημαντική αφενός για το γενικότερο πληθυσμό και αφετέρου για τους επαγγελματίες υγείας και ιδιαίτερα τους νοσηλευτές. Από την μια πλευρά η γνώση του βαθμού ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης του γενικότερου πληθυσμού σε ένα τόσο λεπτό ζήτημα, όπως είναι οι Πρώτες Βοήθειες συμβάλλει στη διεξαγωγή συμπερασμάτων για την υγεία και την προαγωγή της υγείας του ευρύτερου πληθυσμού. Από την άλλη πλευρά η γνώση του βαθμού δραστηριοποίησης των επαγγελματιών υγείας και ιδιαίτερα των νοσηλευτών στην παροχή γνώσεων και εκπαίδευση στις Πρώτες Βοήθειες συμβάλλει στην ανάδειξή τους, καταδεικνύει την αποτελεσματικότητα του έργου τους και προσθέτει ενδείξεις για την τεκμηρίωση της νοσηλευτικής πράξης.

Μέθοδος

Η αναζήτηση της βιβλιογραφίας πραγματοποιήθηκε στη βάση δεδομένων MEDLINE και τον εκδοτικό οίκο Elsevier, αλλά και μέσα από μηχανές αναζήτησης για την αναζήτηση βιβλίων, διατριβών και άρθρων σχετικά με προγράμματα αγωγής υγείας Πρώτων Βοηθειών. Δευτερογενής αναζήτηση έγινε από τις βιβλιογραφικές αναφορές των άρθρων που βρέθηκαν στην πρώτη φάση της αναζήτησης. Λέξεις ευρετηρίου που χρησιμοποιήθηκαν σε ελληνικά και αγγλικά ήταν: αγωγή υγείας, πρώτες βοήθειες, τυχαίοποιημένη κλινική μελέτη, αξιολόγηση, αποτελεσματικότητα. Κριτήρια εισαγωγής μελετών αποτέλεσαν η γλώσσα των άρθρων στην ελληνική και αγγλική και η χρονική περίοδος 1990-2011 στα πλαίσια των οποίων διερευνήθηκε (α) η γνώση του γενικότερου πληθυσμού σε Πρώτες Βοήθειες, (β) η διενέργεια εκπαιδευτικών προγραμμάτων Πρώτων Βοηθειών και (γ) η αποτελεσματικότητά τους.

Αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα της αναζήτησης περιλαμβάνουν συνολικά δεκαοκτώ δημοσιευμένα άρθρα. Από αυτά δύο είναι ανασκοπήσεις, οκτώ είναι περιγραφικές μελέτες, τέσσερις είναι οιονεί πειραματικές μελέτες χωρίς ομάδα ελέγχου και τέσσερις είναι οιονεί πειραματικές μελέτες με ομάδα ελέγχου. Συνοπτική παρουσίαση των μελετών παρουσιάζεται στον Πίνακα 1.

Ανασκοπήσεις

Οι Eisenburger και Safar (1999) προσπάθησαν να προσδιορίσουν την ερευνητική δραστηριότητα ως προς την εκπαίδευση σε Πρώτες Βοήθειες. Η ανασκόπησή τους

απέδωσε 14 μελέτες που χρονολογούνταν στα έτη 1957-1999. Οι περισσότερες αφορούσαν σε μέτρηση γνώσεων και απόκτηση δεξιοτήτων και η αξιολόγησή τους γινόταν βάση οιονεί πειραματικών μελετών. Οι συγγραφείς κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η γνώση των Πρώτων Βοηθειών τείνει να φθίνει με την πάροδο του χρόνου και για αυτό τον λόγο ως εκπαιδευτική μέθοδος δεν προτείνεται η διάλεξη αλλά η πρακτική εφαρμογή και η συνεχόμενη επανάληψη των όσων διδάχθηκαν. Επίσης, φάνηκε ότι έχει σημασία ο εκπαιδευτής και το περιεχόμενο της εκπαίδευσης. Ο εκπαιδευτής είναι απαραίτητο να επιμορφώνεται και ο τρόπος και το είδος των πληροφοριών που θα δοθούν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα θα καθορίσουν και την αποτελεσματικότητά του. Τέλος, οι συγγραφείς σημείωσαν ότι δεν είχε διερευνηθεί αρκετά αν όσοι εκπαιδεύτηκαν σε Πρώτες Βοήθειες όντως θα τις χρησιμοποιούσαν σε μια έκτακτη ανάγκη, ερώτημα που διερευνήθηκε αργότερα από τους Larsson et al (2002).

Οι Stijn et al (2009) πραγματοποίησαν συστηματική ανασκόπηση με σκοπό να διερευνήσουν κατά πόσο αποτελεσματική είναι η εκπαίδευση σε πρώτες βοήθειες του γενικού πληθυσμού λαμβάνοντας υπόψη την ικανότητα αντιμετώπισης επειγουσών καταστάσεων αλλά και τη διάθεση για παροχή πρώτων βοηθειών εφόσον κάποιος διαθέτει τις απαραίτητες γνώσεις. Στην μελέτη συμπεριλήφθηκαν τελικά τέσσερις κλινικές δοκιμές. Οι ερευνητές παρατήρησαν ότι ενώ ως προς το επίπεδο γνώσης οι ομάδες παρέμβασης εμφάνισαν καλύτερες επιδόσεις ως προς το ποσοστό των ατόμων που τελικά βοήθησαν σε μια επείγουσα κατάσταση δεν υπήρχε διαφορά μεταξύ ομάδων παρέμβασης και ελέγχου καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι προγράμματα πρώτων βοηθειών που εκπαιδεύουν τους συμμετέχοντες να αντιμετωπίζουν τυχόν ανασταλτικούς παράγοντες κατά την παροχή βοήθειας μπορούν να επιτύχουν καλύτερη βοήθεια και αυξημένα ποσοστά βοήθειας.

Περιγραφικές μελέτες

Οι Larsson et al (2002) στη Σουηδία προσπάθησαν να εκτιμήσουν αφενός το ποσοστό των ατόμων του γενικού πληθυσμού που είχαν εκπαιδευτεί στην παροχή Πρώτων Βοηθειών σε αυτοκινητιστικά ατυχήματα και αφετέρου τι ποσοστό από αυτούς θα χρησιμοποιούσαν την εκπαίδευσή τους στο να παράσχουν Πρώτες Βοήθειες σε κάποιο αυτοκινητιστικό ατύχημα ή σε κάποια έκτακτη ανάγκη. Τέλος, προσπάθησαν να εκτιμήσουν αν η γνώση των Πρώτων Βοηθειών έχει αντίκτυπο στην επικίνδυνη συμπεριφορά κατά την οδήγηση. Το δείγμα αποτέλεσαν 2.800 άτομα ηλικίας 18-74 ετών που επιλέχθηκαν από το γενικό πληθυσμό με τυχαία δειγματοληψία. Το ποσοστό ανταπόκρισης ήταν μέτριο (67,5%) γεγονός που επηρεάζει αρνητικά την εξωτερική εγκυρότητα της μελέτης. Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν το Swedish National Road

Administration Questionnaire για το οποίο δεν αναφέρεται συντελεστής αξιοπιστίας με συνέπεια να μην υπάρχουν ενδείξεις για την εννοιολογική εγκυρότητα της μελέτης. Οι ερευνητές χρησιμοποίησαν περιγραφική στατιστική και επαγωγικές δοκιμασίες αλλά δεν αναφέρεται η κατανομή του δείγματος γεγονός που επηρεάζει την εγκυρότητα συμπεράσματος.

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι 39% του πληθυσμού είχε εκπαιδευτεί στις Πρώτες Βοήθειες. Οι πλειοψηφία αφορούσε σε νέους και άτομα ανώτερης εκπαίδευσης. Το εύρημα αυτό οι ερευνητές το απέδωσαν στη θετική στάση που έχουν τα άτομα αυτά γενικά απέναντι στην εκπαίδευση. Από το 39% το 30% δήλωσε ότι χρησιμοποιούσε τις γνώσεις του. Όσον αφορά στα αυτοκινητιστικά ατυχήματα 14% των εκπαιδευμένων δήλωσαν παρόντες και από αυτούς το 20% υπήρξαν αρωγοί. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι το 1/3 του τελευταίου ποσοστού κατά την παροχή Πρώτων Βοηθειών χρησιμοποίησε την εκπαίδευσή του. Λιγότεροι από τους μισούς έδειξαν ενδιαφέρον να συμμετάσχουν σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Ωστόσο, όσοι διέθεταν εκπαίδευση φάνηκε να αισθάνονται πιο ικανοί και αναλάμβαναν δράση σε έκτακτες ανάγκες. Τέλος, οι συμμετέχοντες ανέφεραν ότι είχαν λιγότερο επικίνδυνη συμπεριφορά μετά την εκπαίδευσή τους σε Πρώτες Βοήθειες. Οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η εντατική εκπαίδευση του γενικού πληθυσμού σε Πρώτες Βοήθειες μπορεί να οδηγήσει σε πιο προσεκτικούς πολίτες που θα έχουν την ικανότητα να παράσχουν Πρώτες Βοήθειες.

Στην επισκόπηση των Bahari et al (2003) μελετήθηκε αποκλειστικά η γνώση και η παροχή Πρώτων Βοηθειών σε περιπτώσεις άσθματος. Συγκεκριμένα, διερευνήθηκε η γνώση δασκάλων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην περιοχή Kota Bharu της Μαλαισίας ως προς την αιτιολογία, συμπτωματολογία, διαχείριση και θεραπεία του άσθματος. Και σε αυτή τη μελέτη ενώ οι συμμετέχοντες φάνηκε να γνωρίζουν περισσότερα για τις αιτίες και τα συμπτώματα του άσθματος δε γνώριζαν βασικά στοιχεία πρόληψης και παροχής Πρώτων Βοηθειών σε περίπτωση ασθματικής κρίσης. Αξίζει να σημειωθεί ότι πολλοί δάσκαλοι συμφώνησαν στην ύπαρξη μαθήματος σχετικά με την αντιμετώπιση του άσθματος στην εκπαίδευσή τους.

Οι Nestoridou et al (2003) διερεύνησαν το ποσοστό γνώσης πρώτων βοηθειών σε φοιτητές νοσηλευτικής στα τμήματα ΤΕΙ Θεσσαλονίκης και Λάρισας. Συμμετείχαν 276 φοιτητές οι οποίοι παρουσίασαν χαμηλά επίπεδα γνώσης. Ωστόσο, η μελέτη δεν κρίνεται επαρκής για ασφαλή συμπεράσματα καθώς δεν αναφέρονται μέθοδος δειγματοληψίας και εγκυρότητα εργαλείου μέτρησης. Το συμπέρασμα των ερευνητών αφορά στη διεξαγωγή σεμιναρίων και διαλέξεων για την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων σε πρώτες βοήθειες.

Ο προσδιορισμός της γνώσης γονέων ως προς την παροχή Πρώτων Βοηθειών αποτέλεσε θέμα έρευνας

των Singer et al (2004). Χρησιμοποίησαν δείγμα ευκολίας 654 γονέων που προσήλθαν στο Τμήμα Επειγόντων Περιστατικών νοσοκομείου των ΗΠΑ στο οποίο διένειμαν ερωτηματολόγιο βασισμένο σε κατευθυντήριες οδηγίες από την Αμερικανική Ακαδημία Παιδιατρικής. Το δείγμα ευκολίας απειλεί την εξωτερική εγκυρότητα της μελέτης και δεν αναφέρονται στοιχεία για την αξιοπιστία του ερωτηματολογίου. Τα αποτελέσματα της μελέτης δε διαφέρουν από τους άλλους ερευνητές. Έτσι, σχεδόν οι μισοί από τους συμμετέχοντες γνώριζαν το 60% των ερωτήσεων. Παρουσίασαν πολύ μεγάλο έλλειμμα γνώσεων σχετικά με τα τιμμήματα από μέλισσες, με τη διαχείριση τραυμάτων και εγκαυμάτων και την ιατρική παρακολούθηση μετά από δήγματα. Δε βρέθηκαν συσχετίσεις της γνώσης με το φύλο, την ηλικία και την εκπαίδευση. Οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι χρειάζονται περισσότερα επιμορφωτικά προγράμματα.

Οι Χατζάκης και συνεργάτες (2004) εκτίμησαν τη γνώση πρώτων βοηθειών εργαζομένων βιομηχανικού τομέα στην Κρήτη. Συμμετείχαν 236 εργαζόμενοι εκ των οποίων 40 είχαν εκπαιδευτεί παλαιότερα σε Πρώτες Βοήθειες. Έλλειψη γνώσης υπήρξε και στις δύο ομάδες. Ωστόσο, όσοι είχαν εκπαιδευτεί παλαιότερα στη ζωή τους εμφάνισαν καλύτερες επιδόσεις. Οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η εκπαίδευση σε Πρώτες Βοήθειες βοηθά και αυξάνει τη γνώση αλλά για τη διατήρησή της είναι απαραίτητη η επαναλαμβανόμενη εκπαίδευση.

Οι Τριφόνι και συν (2005) διερεύνησαν τη γνώση φοιτητών Νοσηλευτικής ως προς τη Βασική Καρδιο-Πνευμονική Αναζωογόνηση (ΒΚΑΡΠΑ) και την Αυτόματη Εξωτερική Απινίδωση (ΑΕΑ). Το δείγμα αποτέλεσαν 150 φοιτητές του Τμήματος Νοσηλευτικής Β' του ΤΕΙ Αθήνας από τους οποίους 75 ανήκαν στο Δ' εξαμήνο και 75 στο Ζ' εξαμήνο. Κατά τη διάρκεια του Δ' εξαμήνου οι φοιτητές διδάσκονται Πρώτες Βοήθειες και συγκρίθηκε η γνώση με φοιτητές μεγαλύτερου έτους στους οποίους είχε μεσολαβήσει ένας χρόνος από τη διδασκαλία του μαθήματος για να ελεγχθεί η διατήρηση γνώσης. Αν και η εγκυρότητα της μελέτης είναι συζητήσιμη καθώς το δείγμα δεν είναι αντιπροσωπευτικό και αναφέρεται δείκτης αξιοπιστίας του εργαλείου μέτρησης Cronbach's $\alpha=0,58$, τα αποτελέσματά της είναι ανάλογα άλλων μελετών. Έτσι, βρέθηκε μειωμένο επίπεδο γνώσεων σε Πρώτες Βοήθειες, μείωση της γνώσης με την πάροδο του χρόνου. Σε αντίθεση με άλλες έρευνες παρατηρήθηκε διαφορά στις επιδόσεις μεταξύ των φύλων. Τα κορίτσια εμφάνισαν καλύτερες επιδόσεις σε σύγκριση με τα αγόρια.

Οι Baser et al (2007) από 3.121 δασκάλους 116 δημοτικών σχολείων με τυχαία στρωματοποιημένη δειγματοληψία, γεγονός που ευνοεί την εξωτερική εγκυρότητα της μελέτης, έλαβαν δείγμα 312 δασκάλων (10% του πληθυσμού) στους οποίους αξιολόγησαν τη γνώση σε Πρώτες Βοήθειες. Ενώ αναφέρουν

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Συνοπτική αναφορά μελετών για Πρώτες Βοήθειες Αποτελέσματα

Ερευνητές / Χρονολογία	Τίτλος / Πηγή	Σκοπός / Ερωτήσεις	Μεθοδολογία	Δείγμα	Κύριες μετρήσεις	Αποτελέσματα
Eisenburger & Safar 1999	LSFA training of the public-review and recommendations Resuscitation 41:3-18	Να διερευνηθούν τα ερευνητικά δεδομένα στην εκπαίδευση του κοινού σχετικά με τη Β ΚΑΡΠΑ	Ανασκόπηση	14 οιονεί πειραματικές και πειραματικές μελέτες στα έτη 1957-1999	Μέτρηση γνώσης και αξιολόγηση δεξιοτήτων στη ΒΚΑΡΠΑ	<ul style="list-style-type: none"> - Αύξηση επιδόσεων αλλά μείωση απόδοσης στο χρόνο (δυσκολία διατήρησης της γνώσης) - Αναγκαία η χρήση διαδραστικών μεθόδων - Εχει σημασία ποιος είναι ο εκπαιδευτής και το περιεχόμενο της εκπαίδευσης - Χρειάζεται έρευνα στο αν ο εκπαιδευόμενος θα χρησιμοποιήσει τις γνώσεις του
Stijn Van de Velde et al 2009	Effectiveness of Non-resuscitative First Aid Training in Laypersons: A Systematic Review Annals of emergency Medicine 54(3):447-457	Να διερευνηθούν οι επιδράσεις της εκπαίδευσης πρώτων βοηθειών στην ικανότητα και στην συμπεριφορά όσων τις παρέχουν.	Συστηματική ανασκόπηση	4 τυχαιοποιημένες κλινικές μελέτες	Μέτρηση γνώσης, αξιολόγηση δεξιοτήτων, πρόθεση παροχής πρώτων βοηθειών.	<ul style="list-style-type: none"> -Αύξηση γνώσης στις ομάδες παρέμβασης -Αυξημένη ικανότητα αντιμετώπισης όχι όμως και πρόθεση αντιμετώπισης -Συστήνεται η εκπαίδευση του κοινού να λαμβάνει υπόψη και τη συμπεριφορά
Βεακούκη 2002	Αξιολόγηση επιπέδου γνώσεων για παροχή Πρώτων Βοηθειών σε μαθητές Λυκείου. Νοσηλευτική 41(4):451-463	Να εκτιμηθεί το επίπεδο γνώσεων και δεξιοτήτων μαθητών Λυκείου για παροχή Πρώτων Βοηθειών	Οιονεί πειραματική μελέτη επαναλαμβανόμενων μετρήσεων χωρίς ομάδα ελέγχου	92 μαθητές Α' Λυκείου Ιδιωτικού Εκπαιδευτηρίου Αθήνας-Ελλάδα	Μέτρηση γνώσης και δεικτών γνώσης (σκορ) πριν, μετά την παρέμβαση και 4 μήνες αργότερα	<ul style="list-style-type: none"> - Αύξηση ποσοστού ορθής γνώσης - Διατήρηση γνώσης - Τα κορίτσια παρουσίασαν βελτιωμένες επιδόσεις σε σύγκριση με τα αγόρια
Carone et al 2000	LSFA teaching to Brazilians by TV spots Resuscitation 47:259-265	Να διερευνηθεί αν μπορεί να επιτευχθεί εκπαίδευση κοινού σε Α' Βοήθειες μέσω μικρών διαφημιστικών εκπομπών και να αποκτηθούν δεξιότητες	Τυχαιοποιημένη οιονεί πειραματική μελέτη με δοκιμασία πριν και μετά την παρέμβαση και με ομάδα ελέγχου	240 εργαζόμενοι σε βιομηχανία (δείγμα ευκολίας) τυχαιοποιήθηκαν σε 116 άτομα ομάδας παρέμβασης και 86 ομάδας ελέγχου Βραζιλία	Ποσοστά αύξησης δεξιοτήτας και σύγκριση με ομάδα ελέγχου πριν τη δοκιμασία, 1 εβδομάδα, 1 μήνα και 13 μήνες μετά τη δοκιμασία	<ul style="list-style-type: none"> -Πριν τη δοκιμασία (pre test) μικρή απόδοση και των δυο ομάδων -Μετά τη δοκιμασία (post test) αύξηση απόδοσης και στις 2 ομάδες, αλλά μεγαλύτερη στην ομάδα παρέμβασης -2/3 της ομάδας παρέμβασης απλά διακόμισαν περιστατικά ενώ δεν έδωσαν Α' Βοήθειες

Barrett 2001	Teaching teachers about school health emergencies Journal of School Nursing 17(6):316-322	Να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα εκπαιδευτικού προγράμματος που διενεργείται από νοσηλεύτη ως προς τη γνώση και διαχείριση παιδιών με ειδικές ανάγκες	Οιονεί πειραματική μελέτη με ομάδα ελέγχου με δοκιμασία ελέγχου πριν και μετά την παρέμβαση	324 δάσκαλοι (δείγμα ευκολίας) σχολείων Alabama Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής	Μείτρωση γνώσης πριν και μετά την παρέμβαση	- Αύξηση γνώσης - Μείωση άγχους σχετικά με την ανταπόκριση σε έκτακτες ανάγκες - Σημειώνεται η σημασία του εκπαιδευτικού ρόλου του νοσηλεύτη
Campbell et al 2001	Evaluation of a first aid and home safety program for Hispanic migrant adolescents American Journal of Preventive Medicine 20(4):258-265	Να αξιολογηθεί πρόγραμμα πρόληψης τραυματισμών σε παιδιά και εφήβους βασισμένο στην κοινότητα	Τυχαιοποιημένη οιονεί πειραματική μελέτη με ομάδα ελέγχου και με δοκιμασία πριν την παρέμβαση, μετά την παρέμβαση και 1 χρόνο αργότερα	660 οικογένειες (από 16 περιοχές και 22 σχολεία) τυχαιοποιήθηκαν σε ομάδα παρέμβασης που παρακολούθησε μαθήματα Α' Βοηθειών και ομάδα ελέγχου που παρακολούθησε μαθήματα Α' Βοηθειών και ομάδα ελέγχου που παρακολούθησε μαθήματα Α' Βοηθειών	Μειρήσεις ως προς: γνώση, αυτοπεποίθηση, συμπεριφορά δεξιότητες	Και στις 2 ομάδες αλλά περισσότερο στην ομάδα που παρακολούθησε μαθήματα Α' Βοηθειών υπήρξαν: - Αύξηση γνώσης και διατήρησής της - Αύξημένη απόδοση σε δεξιότητες - Αύξηση αυτοπεποίθησης
Larsson et al 2002	First Aid training and bystander actions at traffic crashes – A population study Prehospital and Disaster Medicine 17(3):134-141	- Να μετρηθεί ο επιπολασμός σε εκπαιδευση Α' Βοηθειών - Να μετρηθεί η επίπτωση της παροχής Α' Βοηθειών όταν κάποιος είναι παρών σε αυτοκινητιστικό ατύχημα ή σε άλλες έκτακτες ανάγκες - Να διερευνηθεί αν η γνώση Α' Βοηθειών επηρεάζει την επικινδυνότητα στην οδήγηση	Περιγραφική μελέτη με χαρακτηριστικά επισκόπησης τυχαίας δειγματοληψίας	2.800 συμμετέχοντες Σουηδία	Ποσοστά εκπαίδευσης και παροχής Α' Βοηθειών	- Εκπαίδευση σε Α' Βοηθειές διέθετε το 39%, κυρίως νέοι και ανώτερης εκπαίδευσης - 30% αυτών χρησιμοποιούν τις γνώσεις τους - 14% εκπαιδευμένων σε Α' Βοηθειές παρέμειναν σε ατύχημα και 20% αυτών τις παρέχουν. Από τους τελεπαίους το 1/3 χρησιμοποιήθηκε στην εκπαίδευσή του - Εκπαίδευση του γενικού κοινού σε Α' Βοηθειές οδηγεί σε προσεκτικότερες πολιτικές που παρέχουν βοήθεια
Bahari et al 2003	A knowledge of asthma in school children: A survey among primary school teachers Singapore Medical Journal 44(3):131-135	Να εκτιμηθεί η γνώση για το άσθμα και η διαχείρισή του	Περιγραφική μελέτη με χαρακτηριστικά επισκόπησης	Δάσκαλοι δημοτικών σχολείων στην περιοχή Kota Bharu, Μαλαισία	Ποσοστά γνώσης	- Ικανοποιητική γνώση ως προς την έννοια του άσθματος - Μειωμένη γνώση ως προς την αντιμετώπισή του

Συνέχεια στις πίσω σελ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Συνοπτική αναφορά μελετών για Πρώτες Βοήθειες Αποτελέσματα

Ερευνητές / Χρονολογία	Τίτλος / Πηγή	Σκοπός / Ερωτήσεις	Μεθοδολογία	Δείγμα	Κύριες μετρήσεις	Αποτελέσματα
Uray et al 2003	Feasibility of LSFA training as a mandatory subject in primary schools Resuscitation 59:211-220	Να διερευνηθεί το κατά πόσο είναι εφικτό παιδιά ηλικίας 6-7 ετών να εκπαιδεύονται σε Β ΚΑΡΠΑ και σε βασικές Α' Βοήθειες	Οιονεί πειραματική μελέτη χωρίς ομάδα ελέγχου με δοκιμασία ελέγχου πριν και μετά την παρέμβαση	- 47 μαθητές Α' και Β' Δημοτικού - 34 γονείς Αυστρία	Ποσοστά σωστής απόδοσης και δεξιότητας σε Α' Βοήθειες	- Τα παιδιά έμαθαν να κάνουν ΒΚΑΡΠΑ, να καλούν ΕΚΑΒ και να αντιμετωπίζουν μικρή αιμορραγία και εγκαύματα - Τα παιδιά κατανοούν και μπορούν να χειριστούν τη χρήση του ΑΕΑ - Προτείνεται το μάθημα των Α' Βοηθειών σε μαθητές δημοτικού
Nestoridou et al 2003	First Aid Education of Nursing School Students at HTEI Icus, Nursing Web Journal 14:1-8	Να διερευνηθεί το επίπεδο γνώσης σε πρώτες βοήθειες σε φοιτητές νοσηλευτικής	Περιγραφική μελέτη	267 φοιτητές ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης και Λάρισας	Ποσοστά γνώσης	Απαραίτητη η εκπαίδευση σε πρώτες βοήθειες
Βεσκούκη 2004	Πρόγραμμα Αγωγής Υγείας για Πρώτες Βοήθειες στο χώρο εργασίας Νοσηλευτική 43(3):315-322	Να αξιολογηθεί το επίπεδο γνώσης εργαζομένων ως προς την παροχή Α' Βοηθειών πριν και μετά την εφαρμογή προγράμματος Αγωγής Υγείας	Οιονεί πειραματική μελέτη χωρίς ομάδα ελέγχου με δοκιμασία ελέγχου πριν και μετά την παρέμβαση	40 εργαζόμενοι της Εταιρείας Θερμικών Λεωφορείων Αθénas, Ελλάδα	Μέτρηση γνώσης και δεικτών γνώσης πριν και μετά το πρόγραμμα (ποσοστά)	Αύξηση δεικτών γνώσης
Βεσκούκη και συν. 2004	Εκπαίδευση και Πρώτες Βοήθειες Νοσηλευτική 43(4):459-470	Να εκτιμηθεί το επίπεδο γνώσεων και δεξιοτήτων φοιτητών σε παροχή Α' Βοηθειών	Οιονεί πειραματική μελέτη χωρίς ομάδα ελέγχου επαναλαμβανόμενων μετρήσεων	40 φοιτητές Ε' χειμερινού εξαμήνου Τμήμα Επισκεπτών Υγείας, ΣΕΥΠ, ΤΕΙ Αθénas Ελλάδα	Μέτρηση γνώσης και δεικτών γνώσης πριν, γνώσης μετά την παρέμβαση και 6 μήνες αργότερα	- Αύξηση δείκτη ορθής γνώσης - διατήρηση γνώσης
Singer et al 2004	Pediatric first aid knowledge among parents Pediatric Emergency Care 20(12):808-811	Να προσδιοριστούν οι γνώσεις των γονέων ως προς την παροχή Α' Βοηθειών	Περιγραφική μελέτη με χαρακτηριστικά επισκόπησης	Δείγμα ευκολίας 654 γονέων σε ΤΕΠ νοσοκομείου Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής	Ποσοδό γνώσης	-50% γνώριζαν το 60% των ερωτήσεων - Δε βρέθηκε συσχέτιση γνώσης με ηλικία, φύλο ή εκπαίδευση - Χρειάζεται εκπαίδευση του κοινού σε θέματα Α' Βοηθειών
Χατζάκης και συν 2004	Γνώσεις Πρώτων Βοηθειών σε εργαζόμενους στο βιομηχανικό	Να εκτιμηθεί το επίπεδο γνώσης Α' Βοηθειών	Περιγραφική μελέτη με χαρακτηριστικά επισκόπησης	236 εργαζόμενοι σε βιομηχανία από τους οποίους	Ποσοδό γνώσης	- Πτωχή γνώση σε παροχή Α' Βοηθειών σε όλο το δείγμα

τομέα Νοσηλευτική 43[2]:208-215	40 διέθεται εκπαίδευση σε Α' Βοηθές και 196 όχι Κρήτη, Ελλάδα	Καλύτερες επιδόσεις οι εκπαιδευμένοι - Προτείνεται η πραγματο- ποίηση επαναλαμβανόμε- νων σεμιναρίων
Τριφύνη και συν. 2005	ΒΚΑΡΠΑ και ΑΕΑ: Διερεύνηση γνώσεων φοιτητών Νοσηλευτικής Β' ΤΕΙ Αθίνας Νοσηλευτική 44(2): 229-237	Μειωμένα επίπεδα γνώσης - Μείωση γνώσης με την πάροδο του χρόνου (αδυνα- μία διατήρησης γνώσης) - Διαφορά μεταξύ των φύλων. Τα κορίτσια εμφά- νισαν καλύτερες επιδόσεις από τα αγόρια
Younas et al 2006	Na μετρηθεί η γνώση σε ΒΚΑΡΠΑ και ΑΕΑ και να συγκριθούν τα επίπεδα γνώσης μετα- ξύ φοιτητών Δ' Εξαμή- νου που έχουν διδαχθεί το μάθημα και Ζ' Εξα- μήνου (1,5 χρόνο αργότερα)	Ποσοστά γνώσης 150 φοιτητές, 75 Δ' και 75 Ζ' εξαμήνου ΤΕΙ Αθίνας Ελλάδα
Younas et al 2006	An evaluation of the effectiveness of the ORCS defibrillator trai- ning program designed for older school chil- dren. Resuscitation 71:222-228	Συγχρονική μελέ- τη παρατήρησης με ομάδες περι- πτώσης και ελέγ- χου (case-control observational study) Πιλοτική μελέτη Ηνωμένο Βασίλειο
Baser et al 2007	Na προσδιοριστούν οι γνώσεις και στάσεις δασκάλων ως προς την παροχή Α' Βοηθειών	Μέτρηση γνώσης και επιδόσεων σε δεξιότητες 50% των περιπτώσεων εκτελούν σωστά ΒΚΑΡΠΑ έναντι 12% του ελέγχου - 27% των περιπτώσεων εκτελούν σωστά ΑΕΑ έναντι 4% του ελέγχου
Ζαχαρόπουλος και συν 2007	Αξιολόγηση του επιπέ- δου γνώσεων του νο- σηλευτικού προσωπί- κού στη ΒΚΑΡΠΑ Νοσηλευτική 46(3): 381-389	25% παρουσίασε σχετικά καλή γνώση - 50% του προσωπικού δεν έχει παρακολουθήσει μαθήματα Α' Βοηθειών - Προτείνονται επαναλαμ- βανόμενα σεμινάρια
Ζαχαρόπουλος και συν 2007	Na προσδιοριστούν οι γνώσεις νοσηλευτικού προσωπικού ως προς την παροχή Α' Βοηθειών	50% των συμμετεχόντων είχαν παρακολουθήσει μόνο ένα σεμινάριο Α' Βοηθειών - Στατιστικά σημαντική δια- φορά στη γνώση βρέθηκε μεταξύ εκείνων που είχαν παρακολουθήσει σεμινάριο και εκείνων που δεν είχαν - Προτείνεται η συστηματι- κή συνεχής εκπαίδευση

LSFA: Life Supporting First Aid, Β ΚΑΡΠΑ: Βασική Καρδιο-Πνευμονική Ανασωγόνηση, ΣΕΥΠ: Σχολή Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας, ΤΕΙ: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, ΤΕΠ: Τμήμα Επείγοντων Περιστατικών, ΒΚΑΡΠΑ: Βασική Καρδιο-Πνευμονική Ανασωγόνηση, ΑΕΑ: Αυτόματα Εξωτερική Απινίδωση, ΤΕΙ: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, ORCS: Opportunities for Resuscitation and Citizen Safety

τη διενέργεια πιλοτικής μελέτης δεν αναφέρουν δείκτες αξιοπιστίας. Ωστόσο τα αποτελέσματά τους είναι συναφή με των προηγούμενων μελετών. Οι μισοί δάσκαλοι δεν είχαν ποτέ εκπαιδευτεί ενώ μόνο 25% είχαν σχετικά καλή γνώση σε παροχή Πρώτων Βοηθειών. Οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι χρειάζεται εκπαίδευση του προσωπικού των σχολείων και μάλιστα επαναλαμβανόμενα.

Οι Ζαχαρόπουλος και συν (2007) διερεύνησαν τη γνώση του νοσηλευτικού προσωπικού σε ΒΚΑΡΠΑ. Το δείγμα τους αποτέλεσαν 136 νοσηλευτές και 114 βοηθοί νοσηλευτών που επιλέχθηκαν με τυχαία δειγματοληψία από 13 νοσοκομεία της Αττικής και 3 νοσοκομεία της Κρήτης, Ελλάδα. Το ποσοστό ανταπόκρισης ήταν 83,3%, το οποίο είναι ικανοποιητικό και η αξιοπιστία του εργαλείου μέτρησης ήταν με βάση το δείκτη Cronbach's $\alpha=0,65$. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η γνώση ήταν περιορισμένη. Μόνο οι μισοί είχαν παρακολουθήσει έστω μια φορά σεμινάριο σχετικό με τη ΒΚΑΡΠΑ. Ωστόσο, υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφορά στη γνώση μεταξύ εκείνων που είχαν παρακολουθήσει μάθημα και εκείνων που δεν είχαν. Το συμπέρασμα των ερευνητών ήταν ότι χρειάζεται συστηματική και συνεχής εκπαίδευση.

Οιονεί πειραματικές μελέτες χωρίς ομάδα ελέγχου

Η Βεσκούκη (2002) διερεύνησε το επίπεδο γνώσης και δεξιοτήτων 92 μαθητών Λυκείου για παροχή Πρώτων Βοηθειών πριν και μετά από τη διεξαγωγή εκπαιδευτικού προγράμματος και μετά την μεσολάβηση τεσσάρων μηνών. Για τη εξαγωγή συμπερασμάτων χρησιμοποιήθηκε συνοπτικός δείκτης γνώσης (σکور γνώσης) και οι δείκτες γνώσεις. Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε διέθετε υψηλή αξιοπιστία καθώς αναφέρονται δείκτες Cronbach's α που κυμαίνονται από 0,88-0,93 για τις τρεις επαναλαμβανόμενες μετρήσεις. Ωστόσο, το δείγμα ευκολίας και η έλλειψη ομάδας ελέγχου απειλούν την εσωτερική και την εξωτερική εγκυρότητα της μελέτης. Πέρα από τα μεθοδολογικά αδύνατα σημεία μετά το εκπαιδευτικό πρόγραμμα αυξήθηκε η ορθή γνώση των συμμετεχόντων, φάνηκε μέτρια διατήρηση της γνώσης και τέλος φάνηκε ότι τα κορίτσια βελτίωσαν τις επιδόσεις τους σε σύγκριση με τα αγόρια.

Το κατά πόσο είναι εφικτό παιδιά ηλικίας έξι έως επτά ετών να εκπαιδευτούν σε βασικές Πρώτες Βοήθειες διερεύνησαν οι Uray et al (2003). Το δείγμα αποτέλεσαν 47 μαθητές της πρώτης και δευτέρας Δημοτικού μαζί με 34 γονείς από την Αυστρία (ποσοστό ανταπόκρισης 72%). Η αξιολόγηση έγινε με βάση εικονογραφημένο ερωτηματολόγιο, με μαγνητοσκόπηση και με τηλεφωνική συνέντευξη των γονέων για την αλλαγή δεξιοτήτων στα παιδιά τους πριν και μετά από το πρόγραμμα που διήρκεσε μια εβδομάδα. Η μελέτη έδειξε ότι τα παιδιά έμαθαν την εφαρμογή ΒΚΑΡΠΑ, να καλούν το ΕΚΑΒ και να αντιμετωπίζουν μικρή αιμορ-

ραγία και εγκαύματα. Αν και τα μεθοδολογικά προβλήματα της συγκεκριμένης μελέτης είναι αρκετά (τρόπος δειγματοληψίας, απουσία ομάδας ελέγχου, μέτριο ποσοστό ανταπόκρισης, απουσία αναφοράς στην αξιοπιστία των εργαλείων) ώστε να υπάρξουν ασφαλή συμπεράσματα για την εγκυρότητα της υπάρχουν ενδείξεις για περαιτέρω διερεύνηση.

Η Βεσκούκη (2004) διερεύνησε το επίπεδο γνώσης Πρώτων Βοηθειών σε 40 εργαζόμενους στην ΕΘΕΛ. Μετρήθηκε το σκορ γνώσης και οι δείκτες γνώσης πριν και μετά την εφαρμογή του προγράμματος και βρέθηκε αύξηση των δεικτών γνώσης. Αν και η ερευνήτρια χρησιμοποίησε το ίδιο ερωτηματολόγιο με την προηγούμενη μελέτη της στην παρούσα έρευνα αναφέρει γενικά την αξιοπιστία των ερωτηματολογίου χωρίς να παρουσιάζει στοιχεία για τον συγκεκριμένο ούτε για τη στατιστική σημαντικότητα μεταβλητών πέρα της γνώσης. Ανάλογα, σε μελέτη των Βεσκούκη και συν (2004) εκτιμήθηκε η γνώση 40 φοιτητών του τμήματος Επισκεπτών Υγείας, ΣΕΥΠ, ΤΕΙ Αθήνας πριν και μετά τη διεξαγωγή εκπαιδευτικού προγράμματος και μετά την μεσολάβηση 6 μηνών, όπου κατέληξε σε αύξηση της ορθής γνώσης και σε σχετική διατήρηση της γνώσης ως προς τις Πρώτες Βοήθειες. Η αξιοπιστία Cronbach's α που αναφέρεται κυμαίνεται από 0,88-0,93.

Οιονεί πειραματικές μελέτες με ομάδα ελέγχου

Από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας βρέθηκαν τέσσερις οιονεί πειραματικές μελέτες με ομάδα ελέγχου, γεγονός που αυξάνει την εσωτερική εγκυρότητα των μελετών. Μάλιστα οι δύο από αυτές χρησιμοποίησαν τυχαίοτητα στο δείγμα τους, έλεγχο πριν, μετά την παρέμβαση και μετά τη μεσολάβηση κάποιου χρονικού διαστήματος. Σε καμία από τις μελέτες δεν αναφέρεται ανάλυση ισχύος ενώ στις δύο από αυτές δεν αναφέρεται δείκτης αξιοπιστίας.

Στην μελέτη των Carone et al (2000) διερευνήθηκε η εκπαίδευση του βραζιλιάνικου κοινού σε Πρώτες Βοήθειες μέσω μικρών τηλεοπτικών ενημερωτικών εκπομπών. Το δείγμα αποτέλεσαν 240 εργαζόμενοι σε βιομηχανία, οι οποίοι τυχαίοτητα στην ομάδα παρέμβασης 116 ατόμων που παρακολούθησαν τις τηλεοπτικές εκπομπές και στην ομάδα ελέγχου 86 ατόμων που δεν τις παρακολούθησαν. Οι επιδόσεις των συμμετεχόντων μετρήθηκαν πριν την παρέμβαση, αμέσως μετά από αυτή, σε μια εβδομάδα, έναν μήνα και 13 μήνες αργότερα. Και οι δύο ομάδες πριν την παρέμβαση παρουσίασαν χαμηλές επιδόσεις. Μετά την παρέμβαση και οι δύο ομάδες αύξησαν τις επιδόσεις τους, προφανώς λόγω ευαισθητοποίησης και κοινωνικής αλληλεπίδρασης των δύο ομάδων, αλλά η ομάδα παρέμβασης παρουσίασε πολύ μεγαλύτερη αύξηση.

Η Barrett (2001) αξιολόγησε την αποτελεσματικότητα ενός εκπαιδευτικού προγράμματος που διενεργήθηκε από νοσηλευτή ως προς τη γνώση και διαχείριση

παιδιών με ειδικές ανάγκες σε έκτακτες περιπτώσεις. Το δείγμα αποτέλεσαν συνολικά 324 δάσκαλοι, 265 δάσκαλοι στην ομάδα παρέμβασης και 130 δάσκαλοι στην ομάδα ελέγχου, οι οποίοι παρακολούθησαν εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο τέλος του οποίου παρατηρήθηκε αύξηση της γνώσης και μείωση του άγχους τους σχετικά με την ανταπόκριση σε έκτακτη ανάγκη υποστηρίζοντας τον εκπαιδευτικό ρόλο του νοσηλευτή και τη σημασία της ύπαρξής του στο σχολείο.

Οι Campbell et al (2001) αξιολόγησαν ένα πρόγραμμα πρόληψης τραυματισμών βασισμένο στην κοινότητα. Στο πρόγραμμα έλαβαν μέρος 660 οικογένειες από τις 1254 που ξεκίνησαν αρχικά (ποσοστό ανταπόκρισης 52,63%). Οι συμμετέχοντες προέρχονταν από 16 περιοχές και 22 σχολεία που τυχαιοποιήθηκαν σε ομάδα παρέμβασης και ομάδα ελέγχου. Η ομάδα παρέμβασης παρακολούθησε πρόγραμμα εκπαίδευσης σε Πρώτες Βοήθειες ενώ η ομάδα ελέγχου παρακολούθησε πρόγραμμα σχετικό με το κάπνισμα και το αλκοόλ. Οι συμμετέχοντες αξιολογήθηκαν για αλλαγές στην αυτοπεποίθησή τους, στη γνώση τους, στη συμπεριφορά και στις δεξιότητές τους. Στην μελέτη γίνεται αναφορά στην αξιοπιστία της κλίμακας αυτοπεποίθησης με Cronbach's $\alpha=0,74$. Η αξιολόγηση έλαβε χώρα πριν, μετά το πρόγραμμα και ένα χρόνο αργότερα. Όπως και στην μελέτη των Carone et al (2000) πιθανώς λόγω ευαισθητοποίησης και οι δύο ομάδες αύξησαν τη γνώση τους, την αυτοπεποίθησή τους και τις δεξιότητές του, ενώ υπήρξε και διατήρηση της γνώσης σε ικανοποιητικά επίπεδα. Ωστόσο, η ομάδα παρέμβασης αύξησε τις επιδόσεις της σε μεγαλύτερο ποσοστό.

Οι Younas et al (2006) σε πιλοτική μελέτη παρατήρησης αξιολόγησαν την επίδραση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος στη γνώση, στάση και εφαρμογή βασικής υποστήριξης της ζωής και χρήσης ΑΕΑ. Το δείγμα αποτέλεσαν 34 μαθητές ηλικίας 13-16 ετών από δύο σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ομάδα παρέμβασης) που συγκρίθηκαν με 25 μαθητές ενός σχολείου εκτός προγράμματος (ομάδα ελέγχου). Αν και δεν αναφέρεται δειγματοληψία και δείκτης αξιοπιστίας για εξαγωγή συμπερασμάτων ως προς την εξωτερική και την εννοιολογική εγκυρότητα η μελέτη ευνοείται από την ύπαρξη ομάδας ελέγχου. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η ομάδα παρέμβασης είχε καλύτερες επιδόσεις σε διπλάσιο ποσοστό σε σύγκριση με την ομάδα ελέγχου. Συγκεκριμένα, από την ομάδα παρέμβασης 50% εκτελούσαν σωστά τη ΒΚΑΡΠΑ και 27% εκτελούσαν σωστά τη χρήση ΑΕΑ έναντι της ομάδας ελέγχου με ποσοστά 12% και 4% αντίστοιχα.

Συζήτηση

Από την κριτική ανασκόπηση των μελετών που αφορούν σε αξιολόγηση γνώσης Πρώτων Βοηθειών και σε αξιολόγηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για Πρώτες Βοήθειες ανακύπτουν θέματα που αφορούν αφενός στην αξιολόγηση αποτελεσματικότητας και αφε-

τέρου στη τεκμηρίωση της Νοσηλευτικής Επιστήμης. Οι περισσότερες μελέτες είναι περιγραφικές, γεγονός εξαιρετικά ουσιαστικό για τον προσδιορισμό και την κατεύθυνση της ερευνητικής δραστηριότητας αλλά πτωχό για την τεκμηρίωση της νοσηλευτικής πράξης.

Όσον αφορά στο σχεδιασμό των μελετών οι στρατηγικές που χρησιμοποιούνται δεν ενδείκνυνται για την ένδειξη αποτελεσματικότητας δεδομένου ότι δεν υποστηρίζουν επαρκώς τη διαδικασία «αίτια-αποτέλεσμα». Με άλλα λόγια οι οιονεί πειραματικές μελέτες στις οποίες δεν υπάρχει ομάδα ελέγχου και τυχαιοποίηση ομάδων αδυνατούν να υποστηρίξουν ότι η εκπαιδευτική παρέμβαση αποτέλεσε την αιτία για την αύξηση της γνώσης αφού δεν εξαιρούνται τυχόν συγχυτικοί παράγοντες. Συνεπώς απειλείται η εσωτερική εγκυρότητα των μελετών. Τα δείγματα συνήθως είναι δείγματα ευκολίας και όχι επιλεγμένα με τυχαία δειγματοληψία, γεγονός που θα αύξανε την εξωτερική εγκυρότητα της μελέτης. Επίσης, είναι μικρά και αυθαίρετα χωρίς να βασίζονται σε ανάλυση ισχύος. Τα εργαλεία μέτρησης σε ορισμένες περιπτώσεις δεν καθορίζονται και επίσης δεν αναφέρονται ποιες τεχνικές χρησιμοποιήθηκαν για τη διασφάλιση της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας των μελετών με μοναδική εξαίρεση του δείκτη Cronbach, γεγονός που απειλεί την εννοιολογική εγκυρότητα των μελετών. Τέλος, απειλείται η εγκυρότητα συμπεράσματος των μελετών καθώς οι στατιστικές διαδικασίες βασίζονται κυρίως σε περιγραφική στατιστική και απλές στατιστικές δοκιμασίες που αδυνατούν να ελέγξουν τη συσχέτιση μεταξύ μεταβλητών.

Ωστόσο, παρόλες τις μεθοδολογικές αδυναμίες όλες οι μελέτες οδηγούνται στο συμπέρασμα ότι το κοινό διαθέτει χαμηλά επίπεδα γνώσης σχετικά με την παροχή Πρώτων Βοηθειών και ότι τα εκπαιδευτικά προγράμματα μπορούν να οδηγήσουν σε αύξηση γνώσης και απόκτηση δεξιοτήτων. Υπάρχει βέβαια ασυμφωνία σχετικά με παράγοντες που επηρεάζουν τη γνώση, όπως για παράδειγμα η μεταβλητή «φύλο». Σε μερικές έρευνες φαίνεται ότι το φύλο επηρεάζει τις επιδόσεις των συμμετεχόντων στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα (Βεσκούκη 2002, Τριφόνι και συν 2005), ενώ σε άλλες όχι (Larsson et al 2002, Singer et al 2004). Η ασυμφωνία αυτή μπορεί να εξηγηθεί αν λάβει κανείς υπόψη τις ηλικιακές ομάδες στις οποίες αναφέρονται οι έρευνες και οι οποίες μπορούν να λειτουργήσουν ως συγχυτικοί παράγοντες. Στις έρευνες που αναφέρονται καλύτερες επιδόσεις των κοριτσιών έναντι των αγοριών οι συμμετέχοντες είναι είτε μαθητές έφηβοι, είτε φοιτητές. Στις συγκεκριμένες κατηγορίες το αποτέλεσμα είναι αναμενόμενο καθώς σε αυτές τις ηλικίες και ομάδες τα κορίτσια τείνουν να είναι πιο επιμελή και πιο προσεκτικά από τα αγόρια.

Κρίνεται απαραίτητο να σημειωθεί ότι η συμμετοχή νοσηλευτών ως κύριων ερευνητών κρίνεται καλή με βάση τη συμμετοχή τους στα αναφερόμενα άρθρα (Barrett

2001, Βεσκούκη 2002 και 2004, Βεσκούκη και συν 2004, Τριφόνι και συν 2005, Baser et al 2007, Ζαχαρόπουλος και συν 2007). Είναι σημαντικό να παρατηρηθεί ότι από τις έξι μελέτες που αφορούν σε σχολικό πληθυσμό (Barrett 2001, Campbell et al 2001, Βεσκούκη 2002, Bahari et al 2003, Younas et al 2006, Baser et al 2007) οι τρεις έχουν διενεργηθεί από νοσηλευτές (Barrett 2001, Βεσκούκη 2002, Baser et al 2007).

Ένα σημαντικό ζήτημα που τίθεται από τους ερευνητές (Eisenburger και Safar 1999, Larsson et al 2002, Stijn et al 2009) δεν είναι μόνο η ύπαρξη γνώσης και η διατήρησή της αλλά και η πρόθεση παροχής Πρώτων Βοηθειών από τα άτομα που διαθέτουν αυτή την ειδική γνώση γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι σε τέτοιου είδους προγράμματα αγωγής υγείας χρειάζεται να αναγνωρίζονται αλλά και να αντιμετωπίζονται πιθανοί ανασταλτικοί παράγοντες ως προς την εφαρμογή τους.

Συμπεράσματα

Από την κριτική ανασκόπηση φαίνεται ότι τα προγράμματα αγωγής υγείας Πρώτων Βοηθειών είναι σε γενικές γραμμές αποτελεσματικά. Παρόλο που οι μελέτες καλύπτουν μια μεγάλη χρονική περίοδο όπου αναμένεται εξέλιξη και ευαισθητοποίηση σε θέματα υγείας με την πάροδο του χρόνου φαίνεται ότι το κοινό διαθέτει χαμηλά επίπεδα γνώσης σχετικά με την παροχή Πρώτων Βοηθειών. Επίσης, ο βαθμός πραγματοποίησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων κρίνεται

καλός όχι όμως επαρκής για ένα τόσο σημαντικό ζήτημα που επηρεάζει τη δημόσια υγεία. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα από την μια πλευρά οδηγούν σε αύξηση και βελτίωση της γνώσης αλλά από την άλλη πλευρά είναι επιβεβλημένη η επανάληψή τους σε τακτά χρονικά διαστήματα για να επιτευχθεί η διατήρησή της. Τέλος, όπως φαίνεται από την ανασκόπηση τα προγράμματα αγωγής υγείας Πρώτων Βοηθειών δεν εγγυώνται την πρακτική εφαρμογή της γνώσης που αποκτάται γεγονός που ουσιαστικά επηρεάζει και διαμορφώνει πραγματικά την αποτελεσματικότητά τους.

Σημασία για τη νοσηλευτική πρακτική

Η εκπόνηση μελετών με κατάλληλο ερευνητικό σχεδιασμό για ενίσχυση της εσωτερικής εγκυρότητας και ένδειξη αιτιακής σχέσης μεταξύ εκπαιδευτικών προγραμμάτων και αύξησης γνώσης σε Πρώτες Βοήθειες είναι αναγκαία ενώ κρίνεται απαραίτητη η εκπόνηση μελετών για διερεύνηση παραγόντων που επηρεάζουν τη διαδικασία απόκτησης γνώσης σε Πρώτες Βοήθειες, την πρακτική εφαρμογή αυτής της γνώσης αλλά και τη διάθεση για χρήση της γνώσης που αποκτήθηκε σε ένα πρόγραμμα αγωγής υγείας. Με άλλα λόγια το ερώτημα που τίθεται είναι αν αρκεί η αύξηση της γνώσης ή ενδιαφέρει εξίσου η διατήρησή της αλλά και η πρόθεση παροχής Πρώτων Βοηθειών.

Επίσης, είναι σημαντικό να παρατηρηθεί ότι όλοι οι ερευνητές συμφωνούν για τη σημαντικότητα γνώσης Πρώτων Βοηθειών αλλά και για την αναγκαιότη-

ABSTRACT

THE EFFECTIVENESS OF HEALTH EDUCATION PROGRAMS IN FIRST AID IN THE COMMUNITY: CRITICAL REVIEW

Marianthi Alexandropoulou Nurse Bsc, MSc, PhD
AUTHOR CONTACT: malexan@nurs.uoa.gr

Introduction: Knowledge of First Aid is essential and it adds to the health promotion of the person, family and the community.

Purpose: To investigate whether First Aid health education programs in the community are effective. Specifically (a) to what extent the public has knowledge in First Aid, (b) to what extent First Aid health education programs are conducted and (c) to what extent those programs are effective according to their aims.

Method: A bibliographical critical review was employed using MEDLINE and Elsevier Publishing Company. Inclusion criteria were the language in Greek and in English and the years 1990-2011.

Results: Eighteen articles were retrieved which were two reviews, eight descriptive studies, four quasi experimental studies without control group and four quasi experimental studies with control group.

Conclusion: In overall First Aid health education programs seem to be effective. Nevertheless, the public shows low levels of knowledge, there is a need for more repetitive programs and there is a need for removing factors that prevent the knowledge from being practically used.

Key words: Community, Effectiveness, Evaluation, First Aid, Health education

τα συνεχιζόμενης επιμόρφωσης. Χρειάζεται ωστόσο να αναρωτηθεί κανείς για το χειροπιαστό αποτέλεσμα όλων των παραπάνω μελετών. Παρόλη τη βιβλιογραφία που χρονολογείται από το 1957 μπορεί εύλογα να αναρωτηθεί κανείς για τον αριθμό των προγραμμάτων εκπαίδευσης σε Πρώτες Βοήθειες τόσο στη σχολική κοινότητα όσο και στο ευρύτερο κοινό. Με άλλα λόγια ο ρόλος των νοσηλευτών τόσο ως εκπαιδευτών όσο και ως ειδικών ερευνητών χρειάζεται να είναι περισσότερο ενεργός ενώ είναι απαραίτητο οι νοσηλευτές να μετουσιώνουν τη γνώση σε πράξη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Bahari M.B., Nur N.M., Rahman A.F. (2003) A knowledge of asthma in school children: A survey among primary school teachers. *Singapore Medical Journal* 44(3):131-135
2. Barrett L.C. (2001) Teaching teachers about school health emergencies. *Journal of School Nursing*. 17(6):316-322
3. Baser M., Coban S., Tasci S., Sungur Gonul., Bayat M. (2007) Evaluating first aid knowledge and attitudes of a sample of Turkish primary school teachers. *Journal of Emergency Nursing* 33(5):428-432
4. Βεσκούκη Γ.Λ. (2002) Αξιολόγηση επιπέδου γνώσεων για παροχή Πρώτων Βοηθειών σε μαθητές Λυκείου. *Νοσηλευτική*. 41(4):451-463
5. Βεσκούκη Γ.Λ. (2004) Πρόγραμμα Αγωγής Υγείας για Πρώτες Βοήθειες στο χώρο εργασίας. *Νοσηλευτική* 43(3):315-322
6. Βεσκούκη Γ.Λ., Τηγάνη Ξ., Θεοδωροπούλου Σ. (2004) Εκπαίδευση και Πρώτες Βοήθειες *Νοσηλευτική* 43(4):459-470
7. Campbell N.R., Ayala G.X., Litrownik A.J., Slymen D.J., Zavala F., Elder J.P. (2001) Evaluation of a first aid and home safety program for Hispanic migrant adolescents. *American Journal of Preventive Medicine* 20(4):258-265
8. Capone P., Lane J.C., Kerr C.S., Safar P. (2000) Life supporting first aid (LSFA) teaching to Brazilians by TV spots. *Resuscitation* 47:259-265
9. Eisenburger P., Safar P. (1999) Life supporting first aid training of the public - review and recommendations. *Resuscitation* 41:3-18
10. Larsson E.M., Mårtensson N., Alexanderson K.A.E. (2002) First Aid training and bystander actions at traffic crashes - A population study. *Prehospital and Disaster Medicine* 17(3):134-141
11. Nestoridou A, Dafogianni Ch, Kotrotsiou E, Gkliou E, Kafourou A (2003) First Aid Education of Nursing School Students at HTEI. *Icus Nursing Web Journal* 14:1-8
12. Singer A., Gulla J., Thode H.C., Cronin K.A. (2004) Pediatric first aid knowledge among parents. *Pediatric Emergency Care* 20(12):808-811
13. Stign V, Heselmans A, Roex A, Vandekerckhove P, Ramaekers D, Aertgeerts B (2009) Effectiveness of non resuscitative First Aid Training in laypersons: A systematic review. *Annals of Emergency Medicine* 54(3):447-457
14. Τριφόνι Ρ., Παυλίδης Γ.Ι., Μπομπά Δ.Ε., Παλάζης Ο., Βασιλειάδου Α. (2005) Βασική Καρδιοαναπνευστική Αναζωογόνηση και Αυτόματη Εξωτερική Απινίδωση: Διερεύνηση γνώσεων φοιτητών Νοσηλευτικής Β' ΤΕΙ Αθήνας. *Νοσηλευτική* 44(2):229-237
15. Uray T., Lunzer A., Ochsenhofer A., Thanikkel L., Zingerle R., Lillie P., Brandl E., Sterz F. (2003) Feasibility of life-supporting-first-aid (LSFA) training as a mandatory subject in primary schools. *Resuscitation* 59:211-220
16. Χατζάκης Κ.Δ., Κριτωτάκης Ε.Ι., Αγγελάκη Ε.Π., Τζανουδάκη Ε.Κ., Ανδρουλάκη
17. Ζ.Δ. (2004) Γνώσεις Πρώτων Βοηθειών σε εργαζόμενους στο Βιομηχανικό τομέα. *Νοσηλευτική* 43(2):208-215
18. Younas S., Raynesb A., Mortonb S., Mackway-Jonesa K. (2006) An evaluation of the effectiveness of the Opportunities for Resuscitation and Citizen Safety (ORCS) defibrillator training program designed for older school children. *Resuscitation* 71:222-228
19. Ζαχαρόπουλος Π., Πρελορέντζου Χ., Μερκούρης Α. (2007) Αξιολόγηση του επιπέδου γνώσεων του νοσηλευτικού προσωπικού στη βασική καρδιοαναπνευστική αναζωογόνηση (ΒΚΑΡΠΑ). *Νοσηλευτική* 46(3):381-389